

med Rolf Torstendahls forsøg på at give analysen »a theoretical dimension« ved at knytte den til sociologisk mobilitetsforskning. Her diskuteres en række definitioner og udregnes udviklede tests og »immobilitetskoefficienter« uden nogen forklaring på, hvorfor det er vigtigt – bortset fra at andre mobilitetsforskere har gjort det. Manifest bliver tomheden i denne bestræbelse, når Rolf Torstendahl f. eks. overtager det operationelt definerede begreb om et socialt systems »permeabilitet« (fra Kåre Svalastoga) og – i stedet for at give det en sociologisk tolkning – forsøger at identificere det med udtrykket for entropi ($-p \log p$) i den matematiske informationsteori. Men vurderet i projektets sammenhæng må det naturligvis medgives, at den ene tolkning kan være ligeså relevant som den anden.

Sammenfattende vil jeg sige, at undersøgelsen nok er af begrænset interesse for de, der ønsker indsigt i Sveriges industrialisering og ingeniørernes rolle i denne. Til gengæld vil jeg tro, at den har stor værdi for de forskere, der arbejder med metodeproblemerne i historisk mobilitetsforskning.

Som det vist er fremgået, har jeg et mildest talt ambivalent forhold til disse lange omhyggelige forskningsrapporter, hvor den metodetekniske stringens får primat på bekostning af indsigt i de sociale forhold.

Hvad er baggrunden for sådanne formalistiske undersøgelser, som Rolf Torstendahl desværre langt fra er alene om? Jeg tror, at de på en vis måde udspringer af alt for ambitionse bestræbelser på at gøre samfundsvidenskaben til »science« i naturvidenskabelig forstand. Disse ambitioner er naturligvis ikke opstået uafhængigt af de sociale omgivelser. Under pres fra indflydelsesrige nestorer, bevilgende autoriteter og den skrækindjagende modsætningsfyldte »offentlighed« tenderer det videnskabelige miljø mod at internalisere normer, som depersonaliserer forskeren til en upartisk og værdifri iagttager. Vi har vist alle mærket snerten.

De krav, man stiller sig i retning af værdifrihed og objektivitet, kan imidlertid blive så stærke, at de i realiteten fungerer som en barriere for forskningen. Det er mit indtryk, at Rolf Torstendahl har underkastet sig disse værdifrihedskrav i en sådan grad, at de endog har forhindret ham i at stille meningsfulde spørgsmål til sit objekt. Beskrivelsen af dette skal så at sige udvikle sig af sig selv – som et ideologisk »rent« produkt af en neutral metodes anvendelse på et foreliggende materiale. Det er meningsløst. Ingen videnskabelige fremskridt opstår af, at forskeren lader sig reducere til passivt medium for metoden.

Gunnar Myrdal har refereret sociologen Louis Wirth for følgende: »Utan värderingar har vi inget intresse eller sinne för relevans eller signifikans og följaktligen inget objekt«. Jeg tror, at dette er et uomgængeligt vilkår, som man ikke kan smygge af sig uden at ende med en tæt informationsstrøm, som i virkeligheden er meningsløs. Samfundsforskning er (også) en stadig kamp mod depersonalisering. Forskeren må, hvor nødigt han end vil det, med i sit produkt, med sit subjektive udgangspunkt og sine »værdiladede« standpunkter. Heller ikke den kvantitative sociologiske metode – som i de senere år er blevet så populær i historieforskningen – tillader forskeren at putte sig væk.

Tage Bild

Torben Hansgaard: Landbrugsrådets tilblivelse. Studier i landbrugsorganisationernes handlinger om skabelsen af en fællesrepræsentation for dansk landbrug 1880–1919. Udgivet af Landbohistorisk Selskab, Kbh., 1976. 287 s. Ill.

Den præcise og magtfulde hovedtitel på Torben Hansgaards afhandling dækker sandsynligvis meget godt det emne, forfatteren oprindeligt har sat sig for at studere, nemlig Landbrugsrådets tilblivelse. I undertitlen gearer Hansgaard dog beskedent sit studiefelt noget ned, og senere (s. 13) hedder det, at formålet med undersøgelsen har været »at give en

dokumenteret redegørelse for forløbet af forhandlingerne mellem landbrugsorganisationerne om dannelsen af en fællesrepræsentation«. Dette er, hvad forfatteren gør.

I årene 1885 til 1919 forsøgte forskellige grupper indenfor Danmarks traditionelle hovednæring, landbruget, at etablere et fællesråd, som skulle varetage det samlede erhvervsinteresser overfor udlandet, statsmagten og de store, og stadig mere faretruende erhvervsgrøene som handel og industri. Men dansk landbrug var ikke nogen homogen enhed. Af rurale primære producenter fandtes den kendte treklæng af godsejere, større og mindre gårdmænd samt husmænd, hvoraf de fleste dog supplerede deres egenproduktion ved lønarbejde, håndværk eller husflidsarbejde. Desuden blev der indenfor landbruget i slutningen af 1800-årene etableret flere større forædlingsforetagender, hvoraf de forskellige andelsorganisationer med deres omfattende og produktionsdygtige medlemsskarer kom til at fremstå som de mest dominerende.

Det er imidlertid et spørgsmål, om man uden videre kan gå ud fra, at de tre primære rurale enheder, godserne, bøndergårdene og husmandsbrugene i det pågældende tidsrum overhovedet drev et »fælles« erhverv. Det store landbrug prøvede naturligvis i forhandlingerne at få det til at se ud, som om selve jorddyrkningen var lig med et erhvervsfællesskab, og at det fælles erhverv også stort set var lig med fælles interesser. Men produktionsmæssigt havde godsejeren næppe mere tilfælles med husmanden på de 5 tdr. land end H. N. Andersen havde med den lokale høker.

Det er dog ikke så meget disse mere bagomliggende forudsætninger for konflikten i parternes eventuelle samarbejde, men som nævnt mere selve forhandlingsforløbene, som bogen handler om. I de tidlige forhandlinger drejede spørgsmålet sig hovedsagelig om, hvor få mandater godsejerne og proprietærene via Landhusholdningsselskabet kunne spise Landboforeningernes gårdmænd af med. Senere hen (specielt under 1. verdenskrig), da det gamle Landhusholdningsselskab med dets ca. 760 medlemmer forholdsvis nemt kunne udmanøvreres af de stærke regionale Landboforeninger med omkring 100.000 organiserede medlemmer, var samfundssituationen, såvel som forhandlingsparternes indbyrdes forhold, væsentligt ændret.

I krigsårene var det tilmed ikke kun visse landbrugsorganisationer, men i lige så høj grad regeringen, som så fordelene ved, at der blev dannet en fællesrepræsentation. I forhandlingerne om mandaterne kom kampen i disse år til at stå mellem det kornsælgende og det kornkøbende landbrug, repræsenteret ved Landhusholdningsselskabet, Landboforeningerne og (delvis) Andelsudvalget på den ene side og de stærkt voksende husmandsforeninger (1914 ca. 53.000 medlemmer) på den anden. At husmændene kunne støtte sig kraftigt til den radikal-socialdemokratiske regering gav dem i dette selskab en stærk forhandlingsposition. Samtidig lagde de andre organisationer vægt på at få husmændene med, således at et eventuelt kommende landbrugsråd kunne tale på baggrund af et samlet og »enigt« erhverv.

Men det lykkedes ikke. Da det nuværende Landbrugsråd i 1919 blev etableret, var husmændene ikke repræsenteret. Officielt hed det sig, at de forskellige parter ikke kunne blive enige om mandatfordelingen. Man har dog på fornemmelsen, at de tilgrundliggende forskelle sandsynligvis har været af helt andre dimensioner end repræsentationsspørgsmålet alene gav udtryk for.

Og her er vi sådan set ved sagens kerne. Hele Hansgaards bog er én kronologisk gennemgang af møder, sonderinger og forhandlinger, og mandatstridighederne bliver dermed til selve stridens emne. Men hen igennem afhandlingen ses det, at kildematerialet også punktvis afslører, hvorledes modsætningerne virkelig *var* mere dybtgående, end de optræder i hovedparten af de interne mødereferater og breve, i de officielle erklæringer og i Hansgaards bog. Det noget beskedne mål, som forfatteren i indledningen sætter for sit arbejde, viser også, at han derved selv er blevet klar over de ret oplagte begrænsninger i behandlingen af emnet.

Som læser savner man indledningsvis elementær indføring i de konkrete produktionsformer indenfor de førnævnte tre grupper af landbrugsenheder såvel som en nøjere diskussion af organisationernes forskellige interesser og mere eller mindre bevidsthedsmæssige historiske identitet. De markante forskelle i forhandlingssituationerne i begyndelsen og slutningen af perioden ville derved have trådt tydeligere frem og givet et mere klart billede af afhandlingens problemstilling.

Her kunne der helt konkret hentes støtte i en systematisk behandling af materiel baggrund, karriereforløb og kulturelt tilhørsforhold for et udsnit af det store persongalleri, som bogen i tekst og billeder præsenterer.

Forfatteren er selv ikke så forfærdeligt langt fra sådanne synspunkter, når han giver udtryk for den ideologisk forskellige rolle, som andelsbevægelsen selv opfattede sig i før og efter århundredskiftet. Denne ændring kan bl. a. ses i fremkomsten af de store såkaldte »nye tids mænd«, til eksempel repræsenteret ved en skikkelse som Anders Nielsen, Svejstrup Østergaard. Hvilken holdning – politisk og kulturelt – repræsenterede han (og flere andre) egentlig i forhold til Landhusholdningsselskabets gamle inderkreds og landboforeningernes brede medlemsskare? Umiddelbart ser det ud, som om vi i årene efter århundredskiftet står overfor en ny elite bestående af benhårde landbrugs-forretningsmænd med andre og enklere interesser end dem, som vi møder hos de fleste af forhandlingsparternes gamle medlemmer.

Forfatteren har nok færdighed i almindelig historisk arbejdsmåde, men kendskab til blot lidt af den store internationale litteratur inden for den politiske videnskab om lignende emner kunne uden tvivl have givet hans store arbejde den strukturering, som både ville gøre bogen mere interessant og nemmere tilgængelig.

Men det må imidlertid også pointeres, at det er redelig historieskrivning, som leveres. Hansgaard skriver ukunstlet og sikkert om de konkrete forhandlinger og har gennem sit omfattende arkivarbejde bragt mange ukendte omstændigheder frem i lyset. Men selve tolkningen af Landbrugsrådets *tilblivelse* har vi stadig tilgode.

Palle O. Christiansen

Aksel Lassen: Valg mellem tysk og dansk. Hundrede års folkevilje i Sønderjylland. Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, Nr. 45. Åbenrå, 1976. 549 s. Kr. 80,00 for medlemmer, kr. 150,00 for andre.

Redaktør Aksel Lassens navn er kendt af alle, der interesserer sig for dansk befolkningshistorie siden 1600-årene eller for udviklingen ved folketingsvalgene siden besættelsen. Udover sit daglige virke har Aksel Lassen arbejdet så indgående med disse emneområder, at han gennem de sidste snart tredive år har kunnet fremlægge en lang række bøger og artikler herom. Disse arbejder er tydeligt nok udsprunget af stærk og vedholdende interesse for de nævnte emner, og hertil kommer, at de vidner om en flid, der har aftvunget stor beundring.

Dette gælder også Aksel Lassens sidste store arbejde, *Valg mellem tysk og dansk*. Emnet for bogen er udviklingen i det nationale styrkeforhold i Sønderjylland, således som det siden 1866/67 er kommet til udtryk ved de forskellige politiske valg, især dog rigsdags- og nationalforsamlingsvalg, ved folkeafstemningerne og ved folketingsvalg. Da denne udvikling i et vist omfang sættes i forbindelse med den befolkningsmæssige udvikling i det hele taget, ligger bogen klart i forlængelse af forfatterens tidligere arbejder, hvad der også fremgår af det lille indledningskapitel om »formål og grundlag«. Her understreger Aksel Lassen blandt andet, at han har anset det for nødvendigt at indskrænke formålet til at være en beskrivelse af udviklingen. Det siger sig selv, at det ville have været meget ønskværdigt, om forfatteren også havde forsøgt at identificere nogle af de